



## **Stručni članak**

UDK 268:373.5] (497.13)

UDK 373.5:268] (497.13)

**MARKO PRANJIĆ**

# Školski vjeronauk - interogativ Crkvi i društvu

## OKRUŽENJE

Do lani je na području Republike Hrvatske bilo 196 srednjoškolskih centara s oko 212.000 učenika. Na zahtjev novih školskih vlasti te centre trebalo bi pretvoriti u oko 360 zasebnih srednjih škola s različitim profilima, šarolikom nutarnjom strukturom i različitim trajanjem. Proces je u toku i nastaviti će se sve dok se zacrtano ne provede u djelo.

Kako se u ovom školsko-političkom i društveno-ratnom okruženju profilira srednjoškolski vjeronauk? Teško je doći do iscrpnih i sasvim preciznih podataka, nešto zbog novosti same situacije, ponešto zbog potrebe da se s vremenom sve skupa uhoda, a ponajviše zbog rata koji je zadesio našu domovinu. Pa ipak, neke su osnovne konture više nego evidentne. Državne školske vlasti zakonski su prihvatile vjeronauk u školski odgojno-obrazovni sustav u kategoriju izbornog predmeta konfesionalno strukturiranog, što će reći da sve vjerske zajednice imaju pravo, ali ne i dužnost, da organiziraju vjersku pouku unutar škole poštujući ciljeve i metode odgojno-obrazovnog sustava te je na taj način evidentno razlikujući od one koja se događa u striktno vjerskim prostorima. To će reći da vjerska zajednica strukturira svoj vjernički tretman na dvije razine: školskoj i izričito vjerničkoj. Za sada to nije u potpunosti učinila niti jedna vjernička zajednica, što u svima izaziva stanovitu zbunjenost. Od svih vjerskih zajednica ponajdalje je otišla Rimokatolička crkva, premda se i kod nje još štošta može poželjeti: da se jasno teoretski profilira školski vjeronauk za razliku od kateheze; da se uz načinjene školske vjeronaučne programe stvore i oni koji bi bili župni; da se sasvim jasno razlikuju pristupi sadržajima koji će se nuditi u jednim i drugim prostorima - nije, primjerice, uputno da se od školskih učionica prave kapelice ili meditativni prostori kad to nisu ni po svojoj namjeni niti po svojoj arhitektonskoj građi. U budućim bi školama doista mogli i trebali biti predviđeni meditativni prostori, ali to svakako ne bi smjele biti sve učionice. Meditativni prostori za vjeronauk bili bi ono što su za neke predmete kabineti. Vjeronauk ne bi smio biti prilika ni za čiji prozelitizam, a ponajmanje okolnost za klerikaliziranje sekularnoga, jer bi mu se to kasnije moglo jako osvetiti. Riječju, program što su ga načinile vjerničke zajednice i prihvatile državne vlasti morao bi dati garanciju da se takve stvari neće događati.

## VJERONAUČNI PROGRAM

Što se tiče programa, načinjen je samo onaj školski i to za sve srednje škole isti, što zasigurno nije idealno rješenje. Drugi narodi koji su imali više vremena i snaga, načinili su nekoliko programa za različite srednje škole: klasične gimnazije, realke, zanatlijske škole različitih usmjerenja, srednje škole za retardirane itd. Mi si još ne možemo, neka mi se ne uzme za zlo, priuštiti takav luksuz. U nas valja krenuti od početka i najhitnije rješavati najpotrebnije kako bi se zahvatila većina srednjoškolaca. Po sudu ekipe koja je pripremala naš program, on je sretna sinteza onoga što bismo htjeli i onoga što je u ovim okolnostima moguće načiniti. Nije isključeno da će se i u nas, možda ne u tako dalekoj budućnosti, misliti i na različite srednjoškolske vjeronaučne programe - i u skladu s njima - načinjene udžbenike, odnosno priručnike. Imamo, dakle, program, koji bismo - radi boljeg razumijevanja - mogli nazvati jedinstvenim srednjoškolskim vjeronaučnim programom. Prihvatila ga je "ad experimentum", na pet godina, Hrvatska biskupska konferencija na zasjedanju 11. travnja 1991. u Zadru, a Ministarstvo prosvjete, kulture i športa Republike Hrvatske ga je odobrilo, što znači da je obvezalo škole, odnosno vjeroučitelje da po njemu rade. Tu i tamo čuje se da još neki srednjoškolski ravnatelji ne znaju za njega i da

ga se pokoji vjeroučitelj ne pridržava. Ni jedno ni drugo ne može se pohvaliti.

Samo odobravanje "ad experimentum" već je u tradiciji suvremene Crkve, što znači da si ona pridržava pravo da program temeljitije ne samo teoretski prouči nego i u praksi provjeri kako bi ga se moglo poboljšavati. Nitko si ne umišlja da program nema propusta. Zbog toga će ga trebati brzo dotjerivati kako bi se, primjerice, maksimalno izbjegla konfuzija školskog i župnog vjeronauka, školskih i župnih udžbenika, školskih i župnih didaktičkih pomagala te, na neki način, čak i školskih i župnih vjeroučitelja. Izazov nove političke stvarnosti prevelik je i za samu Katoličku crkvu da bi se mogao lako, brzo i bezbolno prihvatiti. U Crkvi se oduvijek sustavno poučavalo i odgajalo, pripremali su se za to ljudi na posebnim učilištima - teološkim fakultetima, visokim bogoslovnim školama, katehetskim institutima, različitim katehetskim centrima, ljetnim i zimskim katehetskim školama, tečajevima, seminarima; pisali su se i tiskali adekvatni udžbenici, odnosno priručnici; kreirala su se ili adaptirala didaktička pomagala; projektirali su se i stvarali adekvatni prostori. I u dosadašnjim crkvenim forumima osnivala su se adekvatna tijela, koja su planirala, promicala i nadzirala tu djelatnost. Pa ipak, sve se to događalo nekako u privatnom krugu, kako bi se zadovoljile vlastite potrebe.

## **PITANJE VJEROUČITELJA**

Sada pak kad treba odmah i s punim plućima krenuti u širinu pa i u dubinu, dosadašnje snage i strukture nisu više dostatne. Istini za volju, znalo se to i prije nego što se načinio ovaj korak pa je naša strategija bila formulirana: neka se ide oprezno, postupno i s onolikim kapacitetom koji mogu zadovoljiti postojeće sile, uz što brže formiranje novih kvalitetnih ljudi, garantirajući prostor za stupnjevito učenje i provjeravanje nad kojim će bdjeti mjesni ordinariji uz pomoć školskih povjerenstava.

## **ŠKOLSKI VJERONAUK U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Dokle smo, dakle, došli na području srednjoškolskog vjeronauka? S punom odgovornošću mogu reći da je načinjeno nevjerojatno mnogo, toliko mnogo da se pomalo plašim naše vjerničke odvažnosti. Od jedne, nazvao bih je, samoinicijativne i rijetko sustavno vođene srednjoškolske kateheze, zasnovane dobrim dijelom na vlastitoj intuiciji i želji pojedinaca da se mlade ljude vjerski prati i u tom razdoblju njihova života, prelazi se na zahtjevno programiran srednjoškolski vjeronauk, koji ne samo da je dorastao našoj sredini, nego se - bez lažne skromnosti - može staviti uz bok zapadnoevropskih i to probranih srednjoškolskih vjeronaučnih programa. Zadivljen sam brojem i postotkom u kojem je naša Crkva ušla u srednje škole, a bez za to pripremljenih udžbenika, priručnika i adekvatnih didaktičkih pomagala, imajući tek od crkvenih vlasti prihvaćen a od Ministarstva prosvjete odobren srednjoškolski vjeronaučni program i u časopisu "Kateheza" djelomično objavljene vjeronaučne nastavne cjeline te iskustvo što su ga naši vjeroučitelji i vjeroučiteljice stekli u svojim župnim zajednicama. To je pravi abrahamovski hod koji će nas, ako budemo dalje praćeni i vođeni svojim entuzijazmom i vjerničkim idealima, dovesti u "obećanu zemlju".

Evo letimičnog pregleda onoga što se događa na području školskog vjeronauka Republike Hrvatske. Unatoč brzini kojom su u nas nastupile političke promjene, unatoč vremenskoj pritiješnjenosti da se brzo stvori

program i prateća pomagala, unatoč okrutnom i nesmiljenom ratu, manje-više sve su naše nadbiskupije i biskupije uvele vjeronauk u srednje škole. Neka područja su postigla čak dvosatni srednjoškolski vjeronauk s preko 70% odaziva srednjoškolaca (Rab i Pag), što je za nas veoma poticajno te u isto vrijeme veoma odgovorno i obvezujuće.

Neke naše biskupije, zahvaćene vihorom rata (Đakovo i Dubrovnik), odlučile su da srednjoškolski vjeronauk ipak odgode za godinu dana dok se situacija ne smiri, a da bi imale više vremena kako bi mogle bolje pripremiti stručni kadar. Sve druge su pak krenule s abrahamovskom vjerom u novu zemlju, pokrivajući prostore gdje je to omogućavala društveno-politička situacija dobrim dijelom svećenicima kao vjeroučiteljima, manjim dijelom časnim sestrama, ali ne bez svesrdne laičke podrške. Split je taj posao gotovo ravnomjerno podijelio između svećenika, redovnika i časnih sestara, pokrivajući tako 50-60% svoje srednjoškolske populacije. U postotku vjeroučenika u tome ga slijedi hvarska biskupija, a djelomično i krčka, dok se statistički podaci iz riječke, šibenske i zadarske - zbog ratne situacije - teže mogu sakupiti. Po svemu sudeći, i tu se broj vjeroučenika s obzirom na cjelokupnu srednjoškolsku populaciju penje čak do 30%.

U zagrebačkoj nadbiskupiji postotak vjeroučenika oscilira od mjesta do mjesta, od grada do grada, od regije do regije. U onim područjima koja nisu zahvaćena ratom i gdje je osiguran nastavnički kadar, kao što je to slučaj i u drugim biskupijama, pohađanje vjeronauka ide od 70% pa sve do škola u kojima uopće nema vjeronauka - zbog nedostatka vjeroučitelja, a djelomično i zbog niskog postotka vjeroučenika koji su se svojedobno prijavili za vjeronauk.

Na području Republike Hrvatske dakle, ima oko 360 srednjih škola s oko 212.000 srednjoškolaca, skoro trećina hrvatskog teritorija je pod okupacijom (zbog toga cijele dvije biskupije nisu uopće počele s vjeronaukom), političke promjene nastale su na brzinu, državne vlasti urgirale su da se što prije krene s vjeronaukom, vjeronauk ima nezavidno mjesto unutar nastavne satnice, vjeroučitelji nemaju adekvatnu spremu, školske knjižnice nisu dovoljno opskrbljene vjeronaučnom literaturom, ne postoje ni udžbenici ni pomagala. Ipak, najgrublje procjene govore da je oko 20% srednjoškolskog uzrasta, obuhvaćeno vjeronaukom, dakle nešto više od 40.000 mladića i djevojaka.

## **KAKO SE POSTAJE VJEROUČENIKOM?**

Što je sve navelo vjeroučenike da se prijave za novi izborni predmet? Kod mnogih bila je to iskrena želja za novinom, ali i želja za duhovnim vrednotama. Negdje su vjeronaučni razredi u velikom postotku sačinjeni od mladića i djevojaka koji nisu čak ni kršteni, čiji roditelji nisu imali nikakav vjernički odgoj, čija je životna sredina bila prožeta bezvjerstvom. Nije rijedak slučaj da su upravo ti vjeroučenici vrlo zainteresirani, zdušni, ali bez kršćansko-duhovne kulture mišljenja i ophođenja. To kod mnogih sa strane izaziva određenu sumnjičavost jer se kod takvih učenika ne vidi usklađenost onoga što se uči ili želi naučiti i svakodnevnog ponašanja. Ponegdje pak u vjeronaučnoj nastavi ne sudjeluju mladići i djevojke koji su godinama pohađali župni vjeronauk. To se pravda činjenicom već "obavljenog" vjeronauka, odnosno željom za nečim što će biti unosnije u životu. Pod svaku se cijenu nastoji izbjeći preopterećenost nastavnim programom ili bilo čime što bi moglo dovesti u pitanje prosjek ocjena.

Nadalje, na pohađanje vjeronauka utjecalo je i nepravodobno provođenje ankete od strane Ministarstva prosvjete. S njom se, naime, krenulo kad su manje-više već bili formirani programi te je vjeronauk

došao kao nova obveza za koju više nije bilo mjesta doli da se održava posljednji sat ili da bude smješten u neki međusmjenski prostor, što je i uz najbolju volju postalo zamornim i za vjeroučitelje i za vjeroučenike. Onoga dana, a na tome se već ozbiljno radi, kada satnica bude strogo kontrolirana i svedena u granice psihofizičke podnošljivosti te kada se vjeronauk mogne tretirati kao jedan od redovnih ili izbornih predmeta s alternativom, otvorit će se i za njega nove perspektive.

## VJEROUČITELJI

Tko su vjeroučitelji, kakav je njihov status? Prije svega to je kadar koji nam u mnogim mjestima uvelike nedostaje. Znatno je veća potražnja nego što je naša Crkva u stanju ponuditi. O tom se problemu razmišljalo od samih početaka. I sama Biskupska konferencija preporučila je postupnost: da se naprijed ide sa snagama kojima se raspolaže, a nepokriveno i nedostavno kvalificirano da bude riješeno u skoroj budućnosti. Međutim, na terenu je to načelo bilo teško primijeniti. Nezgodno je doći u jednu školu te prihvatiti jedan razred a pustiti drugi. Ići na ruku jednom ravnatelju a drugoga otkloniti do daljnjega. Upravo zbog toga u nekim su se školama, u najboljoj namjeri, formirale grupe s čak do 80 vjeroučenika. Objedinjuju se ne samo razredi nego i škole, pa i cijeli centri, što je neuobičajeno za bilo koji didaktičko-metodički pristup koji pretendira na efikasnost. Neki vjeroučitelji problem rješavaju tako da pribjegavaju tribinama, a sustavno vjeronaukovanje ostavljaju za bolja vremena. Informacije se doduše može dati na ovaj način, ali što se tiče osobnog susreta, sustavnog praćenja vjeroučenika, vježbanja stavova i njihova definitivnog usvajanja, a to je prijeko potrebno za odgoj u vjeri, ovo je krajnje nepovoljan pristup. Kad se k tome uzme u obzir i opravdana želja pojedinih ravnatelja da vjeronauk po svojoj sadržajnoj i metodološkoj kvaliteti bude na razini svih drugih školskih predmeta kako zbog toga ne bi bio potcjenjivan i potiskivan, tek onda se shvaća koliko su nam nužni kvalitetni vjeroučitelji u dovoljnom broju.

Dobrim dijelom, a to se i moglo očekivati, vjeroučitelji su svećenici, odnosno redovnice, koji imaju teološku odnosno katehetsku spremu. Manjim pak dijelom to su laici, koji su nekoć bili studenti teologije, odnosno redovnički kandidati, svjetovne osobe koje su pohađale katehetske institute ili pak ustanove za teološku izobrazbu laika. Ima i visok postotak laika koji su diplomirali druga usmjerenja, ponajčešće humanistička, te su stekli pedagošku praksu kao nastavnici u školama, ali im je povjerenstvo stavilo u zadatak da upišu dopunski studij na katehetskim institutima, odnosno institutima za teološku kulturu.

## PRVE POTEŠKOĆE

I prvi (svećenici i časne sestre, odnosno diplomirani teolozi laici) i drugi (svjetovnjaci bez sustavne teološke kulture) nailaze na stanovite poteškoće. Prvi zbog nedostatka didaktičko-metodičke osposobljenosti, koje nisu dobili u sklopu svoje teološke formacije, a drugi zbog izrazitog manjka sustavnog poznavanja teoloških sadržaja. Oba će nedostatka trebati u skoroj budućnosti otkloniti. Prvo, teološki će se kurikulumi trebati obogatiti didaktičko-metodičkim postulatima, a drugo, drugdje diplomiranim laicima osigurati će se biblijsko-teološki sadržaji. I nad jednim i nad drugim trebat će i nadalje budno bdjeti ordinarijati preko svojih povjerenstava, ne zato da bi se postigla neka "strogost" i kroz to vjeronauk stekao renome ozbiljna predmeta, nego zato što školski vjeronauk -

uz to što nudi sadržaje koji su plod vjere i uvjerenja - stvarno pretpostavlja poznavanje struke. Nestručnoj osobi ne bi se smio ni u kojem slučaju povjeriti ovaj zadatak, ni zbog nje same, niti zbog sredine, a pogotovo ne zbog poruke.

Zbog nje same, zato što će imati poteškoća i s vjeroučenicima i s kolegama ako ne bude suverena u svom "predmetu", zbog sredine, kako se stvarno ne bi stekao dojam da vjeronauk može predavati svatko i da za to ne treba nikakva kvalifikacija, a pogotovo ne zbog zahtjevnosti sadržaja, koji su obilati, plurivalentni, multidimenzionalni, epistemološki različito sistematizirani pa zahtjevaju ozbiljno teološko znanje. Ako bi se obezvrijedio ovaj pristup, obezvrijedio bi se smisao teološkog studija i potcijenila vjerna tradicija koja je ne stoljećima nego milenijima izgrađivana, doradivana, prenošena kao nezaobilazno uporište same vjere.

Okolnosti u kojima se startalo mogle su nam dopustiti da tu budemo fleksibilni te vjeroučiteljima damo mogućnost da se usputno usavršavaju, ali to ni u kojem slučaju neće smjeti biti praksa, a pogotovo nitko neće moći računati s trajnim zaposlenjem bez adekvatne stručne spreme. Već sad pojedini slučajevi napuštanja vjeronaučne službe, odnosno "problematičnih" vjeroučitelja, ukazuju na to koliko je ta služba ozbiljna i zahtjevana, a ne tek prilika za rješavanje trenutnog problema nezaposlenosti.

## **ŽUPNIK VJEROUČITELJ**

Uskoro će se morati misliti i na to da župnička služba nije u cijelosti spojiva sa službom vjeroučitelja, barem što se tiče vremena i obveza. Na terenu se već pojavljuju izostanci, koje škola kao odgojno-obrazovna ustanova može teško prihvatiti pa makar bili maksimalno uvjerljivo pravdani. Redovni župni posao - kancelarija, vođenje administracije, posjeti bolesnicima, sprovodi i tome slično - teško se pomiruje s redovitom prisutnošću u školi, na satu, među vjeroučenicima. Prema tome, sve će se više profilirati vjeroučiteljski stalež kao zasebna profesija u sklopu vjerničke zajednice. Neke su naše sredine u tome smjeru već dobro odmakle pa imamo vjeroučitelje s punom satnicom i punim radnim vremenom. Ipak će vjeroučitelji, i laici i klerici, morati dobro paziti da dostojanstveno obnašaju svoju funkciju u školi. Oni su tamo ni veći ni manji, nego jednostavno jednaki drugima, ne samo u pravima nego i u dužnostima. Župnik u školi nije nad školom, nego član nastavničkog zbora kojemu predsjedava ravnatelj škole i prema kome on ima obveze kao i svaki drugi nastavnik.

## **PRVE REAKCIJE**

Već imamo prve reakcije ravnatelja, vjeroučitelja i samih vjeroučenika na srednjoškolski vjeronauk. Prema našim saznanjima, nema ravnatelja koji nije za to da se vjeronauk uvede u školu. Lepeza se širi od onih koji formalno prihvaćaju tu novost pa sve do onih koji bi htjeli da vjeronauk bude obvezatan predmet pravdajući to potrebom "za duhovnom obno-

vom Hrvatske". Tu i tamo nađe se pokoji ravnatelj koji ovaj trend koristi za vlastiti društveno-politički rejting, što kod nastavnika izaziva stanovito negodovanje, a kod vjeroučenika nepovjerenje.

Mnogi vjeroučitelji su neobično zadovoljni svojim poslom. Ravnatelj, nastavnički zbor, učenici i roditelji širokogrudno ih prihvaćaju. Neki otvoreno priznaju nesnalazhenje u školi zbog nedostatka školskog iskustva i teoretskog znanja vezanog uz didaktiku, metodiku, psihologiju i druge popratne znanosti koje su vrlo korisne za kvalitetno izvođenje nastave. Ima zbog toga već i prvih odustajanja, koja javno nisu uvijek pravdana baš time nego nekom drugom prioritetnom obvezom, premda je i ona kojiput uistinu čvrst razlog, kao što smo to i naznačili. Nekima ne odgovara ustrajnost, sustavnost, redovitost i konstantno pripremanje, dok su drugi - isključivo vjerujući upravo tome - kojiput neumoljivi s obzirom na dosljedno izvođenje programa, što onda u vjeroučenicima stvara negodovanje. Vjeroučitelji laici osjećaju veliku potrebu za teološkim znanjem i iskreno proživljenom vjerom kako bi iz toga nastupali i djelovali.

Kod vjeroučenika, kao i kod svih drugih učenika, brzo se pojavio problem ocjenjivanja. Neki nisu shvatili značenje izbornog predmeta pa su ga poistovjetili s fakultativnim. Htjeli su naime samo probati, pa da ga - ako im se ne sviđi - bez ikakva problema napuste. Međutim, kad su shvatili da izbornost na koncu znači i obvezatnost, koja je podložna i ocjenjivanju, pojavili su se otpori koji će dogodine zacijelo dovesti do osipanja nekih vjeronaučnih sredina. Već se sada postavlja pitanje, ne bi li bilo bolje i za njih i za samu vjersku pouku da im se to omogući ne čekajući kraj školske godine. Neki se pribojavaju da bi to kod mnogih proizvelo lavinu pa zato pokušavaju situaciju maksimalno držati pod kontrolom, što onda još pojačava osjećaj frustriranosti kod vjeroučenika.

Problem nije jednostavno riješiti. S jedne strane, radi se o pravima i dužnostima koje treba jednako respektirati. Pravo je učenika da se ne opredijeli za izborni predmet, ali ako ga je već jednom izabrao, onda mu je dužnost izvršavati u datom vremenu sve ono što se od njega traži kako bi se stvorila određena ozbiljnost i predmeta i nastave. Do takvih pojava frustracije i odustajanja rijetko dolazi tamo gdje se stvorila prijatna klima između vjeroučitelja i vjeroučenika i gdje su vjeroučenici stvarno doživjeli sat vjeronauka kao nešto osvježavajuće i korisno za vlastiti život. Možda bi u tom smjeru trebalo prvenstveno tražiti rješenje problema. Prisila svakako neće polučiti vjeru, naročito ako bude koncentrirana na memoriranje, prinudu u vidu određene prakse i tome slično. Neki učenici izražavaju želju da se vjeronauk prvenstveno usredotoči na njihova najkonkretnija i najosobnija pitanja, a manje na neko sustavno iznošenje bilo kakve "nauke", pa bila ona i "spasonosna". Po svemu sudeći mnogi vjeroučenici više teže ka iskustvu vjere nego znanju o vjeri. Izgleda da je tu problem samog pristupa radosnoj vijesti, neki je petrificiraju dok je drugi razotkrivaju kao skriveno blago.

## UDŽBENICI

I na osnovi djelomičnog uvida u ono što se događa na području srednjoškolskog vjeronauka, dolazi se do zaključka da su udžbenici više nego potrebni. Traže ih biskupi, vjeroučitelji, ravnatelji i vjeroučenici. Pritisak pod tim vidom je skoro neizdrživ. Razlozi su razumljivi. Ušlo se u posao koji po svojoj zahtjevnosti pretpostavlja barem osnovno sredstvo - program i na njemu stvoren udžbenik. Stvar je, dakle, po sebi logična i razumljiva. Međutim, kao i sve drugo, i to traži vremena. Ne mogu se preko noći stvoriti četiri udžbenika i još možda pokoji priručnik za na-

stavnike. Na tome se intenzivno radi. Ne gubi se ni jedna minuta, a kamoli dan. Unatoč tome moramo priznati da ćemo na konačne udžbenike morati još pričekati.

Po mome dubokom uvjerenju, to ne bi smjelo previše zabrinjavati vjeroučitelje, jer imaju poprilično dobro definiranu "vjeronaučnu građu" koju treba prolaziti. Ona je najprije sadržana u programu, koji ne navodi samo ciljeve, sadržaje i metode, nego i pomagala: filmove, dijamontaže i literaturu. To je, naravno, na neki način rasut materijal koji je teško na brzinu sakupiti te bi trebalo imati dobru zajedničku ili privatnu biblioteku, filmoteku, odnosno dijateku. Budući da znamo kako nam škole ne raspoložu takvim pomagalima, možemo pretpostaviti u kakvoj situaciji se može naći vjeroučitelj. Ne znam hoće li mi se vjerovati ako kažem da ništa manje ne osjećamo taj problem ni mi koji smo zaduženi za pisanje udžbenika. Htjeli bismo što prije i što kvalitetnije riješiti taj zajednički problem. Mjesecima konzultiramo literaturu, tražimo adekvatan govor u koji bismo pretočili vjerske sadržaje da bi bili razumljivi za vjeroučenike, prebiremo po drugim udžbenicima da bismo im se u stilu približili pa ih u mnogočem i premašili. Do sada smo uspjeli napisati prvi udžbenik. Drugi je skoro pri kraju, a već se prilično intenzivno radi i na trećemu. Htio bih vjerovati da će do početka naredne školske godine biti objavljeni barem prvi i drugi, a da će treći biti dobrano u fazi dorade. Oni koji su sastavljali i pisali udžbenike shvaćaju kako sam ovim dao veliku nadu. Ne bih se strašio ni garantirati da će tako i biti kad bih od vas mogao dobiti obećanje da ćete brzo i učinkovito reagirati na sve ono što je do sada napisano u "Katehezi" i što bi se još s tim u svezi moglo pojaviti. Naime, u nekoliko posljednjih brojeva stalno sam poticao naše vjeroučitelje da reknu svoje mišljenje o programu i gotovim vjeronaučnim cjelinama, koje su objavljene u 3. i 4. broju prošlogodišnje "Kateheze". Nažalost bilo je sasvim malo reakcija, a i one koje su se javile bile su više usmene naravi, prenesene u osobnom razgovoru. Razumijem vašu zauzetost i nedostatak vremena, ali ako želimo da nam udžbenici budu dobri, dobro postavljeni, dobro sročeni, na njima svi moramo raditi. Autori trebaju čuti reakciju terena kako bi se u svom razmišljanju mogli time voditi. To ne znači da će mišljenja s terena imati apsolutnu prevagu, ali mogu biti vrlo korisna. Zato još jednom ponavljam: recite, napišite kako postojeća "građa" budućeg ili budućih udžbenika prolazi. Kako na nju reagiraju vjeroučenici, kako se vi u njoj snalazite? Čega je previše? Čega nedostaje? Kako biste je vi učinili još prijemljivijom itd?

Mnogi su me vjeroučitelji pitali, budući da osim programa još nemaju ništa za drugi, treći i četvrti razred srednje škole, kako i na koji način predavati vjeronauk toj dobi. Pitanje je na mjestu i sasvim opravdano. Teže se vjeroučitelju pripremiti kad nema definitivno razrađene nastavne cjeline. Zahtjevnije je, mnogo zahtjevnije pripremiti sat služeći se samo programom te tamo navedenom literaturom i preporučenim pomagalima. Nekima sam rekao da neće pogriješiti ako u svim razredima budu radili po udžbeniku za prvi razred jer ne postoji opasnost da će se nagodinu ponavljati ukoliko tada već budemo imali drugi priručnik, a i program je za prvu godinu tako koncipiran da ne pretpostavlja veliko vjersko predznanje nego je zasnovan na problematici koja je, bez obzira na vjeru ili nevjeru, vrlo bliska mladima. To bi bila ona katehetska građa koju katehetači smatraju pretkatehezom, dakle postupno pripremanje terena za ozbiljniji navještaj. Kod nekih vjeroučitelja teologa to stvara i stanovitu zbunjenost jer misle da je premalo teologije, premalo objave, premalo govora o "svetim" stvarima. Nije premalo, nego se stvara osnova da bi se o onome

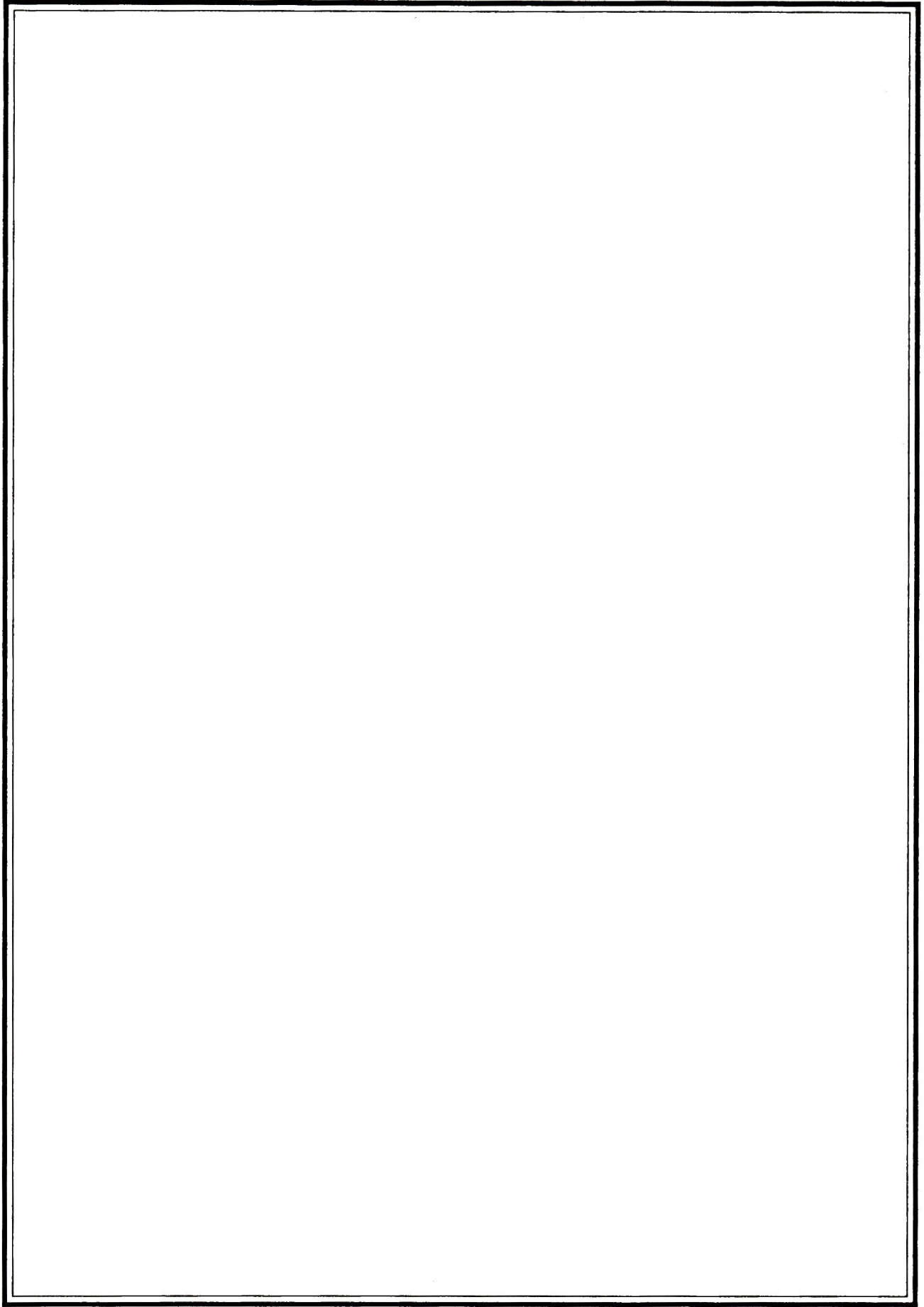
što predstoji moglo što logičnije i što uvjerljivije govoriti. Osim toga, suvremena katehetika, kao uostalom i svi sveopći pa i mjesni crkveni dokumenti prihvatili su induktivnu metodu u katehizaciji kao ravnopravnu deduktivnoj, ako ne i pretpostavljenu u nekim situacijama. Moramo se na to polako navikavati. To će zacijelo stvarati probleme ljudima koji na naš školski vjeronauk još uvijek gledaju isključivo kao na pripremu za sakramente. Nasreću, ili nesreću, srednjoškolska dob nije dob kada se čovjek priprema za sakramente osim što ga se mora poticati da prakticira one koje je prihvatio. Krizma je već prošla, ženidba je podaleko. Naši se srednjoškolci nalaze u razdoblju između krizme i ženidbe, do sada najkritičnijem razdoblju za sustavno pohađanje vjerske pouke, u dobi kad naša vjernička zajednica iz godine u godinu konstatira da krizmanici prestaju prakticirati vjeru, prestaju dolaziti na vjeronaučne susrete. Sama ta praksa nuka nas da već jednom počnemo razmišljati i na nešto drugo osim sakramentalne kateheze. Neki katehetačari ovako kondenziraju odgoj u vjeri: on je znati, znati biti i znati činiti.

Znati bilo bi sustavno stjecanje informacije o vlastitoj vjeri. Tu dolazi u obzir poznavanje Biblije, tradicije, učiteljstva, teologije. Međutim, ova razina još uvijek ne garantira da će vjeroučenik biti i vjernik. Znanje vjernika ne čini vjernikom nego mu tek daje neko opravdanje vlastite vjere, ali ne i samu vjeru. Predugo smo kroz povijest mislili da je potrebno ljude stalno puniti znanjem ako se želi garantirati vjerska pripadnost i vjersko uvjerenje. Došli smo do spoznaje da ima i mnogo nevjernika koji poprilično znaju o vjeri, informirani su o Bibliji i crkvenoj povijesti, pokušavaju prodrijeti u teološke spekulacije, ali unatoč tome ostaju bezvjerci ili agnostici. Dakle, znanje je važno, ali ne i apsolutno presudno.

Druga razina koju ne smijemo nikako gubiti iz vida jest *znati biti*. Ne može se reći da se u dosadašnjoj katehezi nije na njoj inzistiralo. Jest, ali možda ipak premalo ili čak neorganizirano, nepromišljeno, nesustavno. Vjernik je osoba koja ne samo da je informirana o svojoj vjeri, da o njoj mnogo zna, nego je to znanje osobno i prihvatila, od toga je znanja načinila opredjeljenje, stav. To je postalo dio nje, a ne nešto izvana nametnuto te stoga usputno ili čak neprirodno. Tim bi se pitanjem morao pozabaviti naš srednjoškolski vjeronauk jer je to dob kad čovjek uistinu donosi veoma važne životne odluke, kad je vrlo kritičan, izbirljiv. Zbog toga govor o vjeri u ovoj dobi mora biti ozbiljan, probran, kritičan, da bi na koncu bio logičan, uvjerljiv, prihvatljiv, a nikako isforsiran bilo kojom metodom i na bilo koji način. U sastavljanju udžbenika ovo se stalno imalo na pameti premda nigdje nije izrijeком spomenuto.

Vrhunac vjerskog odgoja jest da čovjek djeluje iz vjere. Ta bi katehetska teoretska kategorija bila *znati činiti*. Vjera, dakle, nije ni samo znanje, niti samo iz uvjerenja prihvaćanje nekih pogleda, mišljenja i stavova, nego je to konkretno, u svakoj situaciji, djelovanje iz tih nutarnjih uvjerenja. U pojedinim će se udžbenicima upravo na tome jako inzistirati. Kad bismo htjeli još jednom rekapitulirati ovaj katehetski *triptihon*, mogli bismo ga izreći i drugim katehetskim rječnikom: cjelovit vjerski odgoj, kojemu udžbenici služe tek kao pomagalo, napaja se na riječi Božjoj što se nudi kroz *kerigmu*, *katehezu*, *koinoniju*, *liturgiju*, *dijakoniju*. Kerigma i kateheza pripadale bi po nekom ključu području *znati*, koinonija i liturgija *znati biti*, a dijakonija *znati činiti*. To je zacijelo više od čiste sakramentalne kateheze.

Ako bismo ovako široko zapasali vjerski odgoj, a drugo nam ne preostaje, brzo bismo se riješili problema opterećenosti ponavljanjem istoga u vjeronauku dugi niz godina te izazivanja dosade kod vjeroučenika.



## **NEKA PRAKTIČNA PITANJA**

### **a) Priručnici**

Sasvim je logično da uz udžbenike koji su namijenjeni učenicima idu i priručnici za nastavnike. Neki su me već pitali u kojoj smo fazi s pripremanjem priručnika. Na žalost na njih još ne možemo ozbiljnije misliti sve dotle dok udžbenici ne budu gotovi, premda se - to ste mogli i sami primijetiti u dosad objavljenim nastavnim cjelinama - daju upute nastavnicima kako i što raditi. U raster smo stavili ponajvećma ono što bi trebalo biti vodič za nastavnika, ali i neke tekstove u sklopu jedinice. Danas-sutra ti će se elementi izdvojiti, obogatiti i od toga načiniti posebni priručnik. Ne znam hoće li imati smisla da se za svaki udžbenik pravi i priručnik. Razmišljam o tome da se nastavnicima daju modeli, uzorci, pristupi sakupljeni u jednu ili dvije knjige, koji bi bili primjenjivi na cijelu srednjoškolsku građu ovisno o predmetu. Ne bih htio da to bude posljednja riječ, ali mi se trenutno čini kao dosta pogodno rješenje.

### **b) Ocjenjivanje**

Mnogi vjeroučitelji postavljaju pitanje kako i na koji način ocjenjivati vjeroučenike. Prije svega, da još jednom ponovim, mnogi vjeroučenici s negodovanjem prihvaćaju ocjenjivanje iz vjeronauka. Mnogi, kao što sam prije spomenuo, kao glavni razlog svoga eventualnog napuštanja školskog vjeronauka slijedeće godine, navode upravo ocjenjivanje. Neki vjeroučitelji, možda i podsvjesno vođeni tom informacijom, olako daju veoma visoke ocjene. Čak se u nekim školama razmišlja o tome kako se iz vjeronauka ne bi davala ocjena manja od veoma dobar. Ne znam koliko će to pomoći i vjeronauku i vjeroučenicima. Ni strogost niti popustljivost neće riješiti pitanje ocjenjivanja. Ocjena, s jedne strane, mora biti poticajna, a s druge, ipak neko mjerilo usvajanja određenih sadržaja. Da bi bila poticajna, mora sadržavati mnoge elemente koji je takvom čine: učeniku valja priznati njegov interes, zalaganje, kreativnost, praksu pa i kvantum određenih teoretskih spoznaja. Na taj način ocjenom se zahvaća ono što smo nazvali katehetskim triptihonom: znati, znati biti i znati činiti, ili prema Bloomu (o čemu je pisano u "Katehezi" (1991/3, 78-80): kod ocjenjivanja treba imati u vidu spoznajnu, osjećajnu i psihopokretačku razinu.

### **c) Pitanje redovite informacije.**

Da bi se izbjegli stari problemi te da bi se neki novonastali što brže rješavali, mislim da bi bilo vrlo važno uspostaviti most koji će hitno priskrbljivati informacije o tome kako se postavljati u nekim situacijama. Časopis "Kateheza", koji je do sada bio informativno-formativni časopis za naše vjeroučitelje, neće moći ubuduće u cijelosti rješavati te probleme zbog prevelikog vremenskog raspona između dvaju brojeva. Po mom sudu, bilo bi potrebno pokrenuti skroman listić, na par stranica, koji bi konstantno držao na okupu vjeroučitelje i teoretičare školskog vjeronauka. Prvi bi iznosili svoje probleme, pitanja, prijedloge, a drugi bi nastojali na njih što brže odgovarati. Tako bi se mnogima omogućilo da dođu do riječi, a iskustva bi se hitno širila.

### **d) Buduća struktura "Kateheze"**

Od prvoga ovogodišnjeg broja "Kateheza" je časopis školskog vjeronauka i kateheze. To znači da će njene stranice biti otvorene ne samo župnoj katehezi kao do sada, nego i vjeronaučnoj školskoj problematici te svemu onome što je s time povezano. Zbog toga smo smatrali uputnim da

ubuduće uvijek broj započinjemo razgovorom s jednim vjeroučiteljem s terena, a potom donosimo priloge koji će tu problematiku osvjetljavati i rješavati s teoretskog, odnosno praktičnog gledišta. Htio bih vas uvjeriti da su te stranice isključivo rezervirane za vas. Na njima iznosite svoje radosti i bojazni, svoje uspjehe i sumnje! Ne bi bilo z gorega kad bi se povremeno pojavio i pokoji polemičan prilog s obzirom na ovu ili onu problematiku, ovo ili ono pitanje. "Kateheza" ne smije biti stvar urednika ili uredništva nego vjeroučitelja i kateheta.

Nadalje, školski vjeronauk ima mnogo sličnoga s drugim školskim predmetima: ciljeve, metode, ambijent, profesore, vjeroučenike, pomagala itd. Budući da u nas postoji lijep broj teoretičara s tog područja, mislili smo ih maksimalno angažirati kao člankopisce. Oni su se sa zahvalnošću oduzvali i već su počeli pisati, ali će se u slijedećim brojevima pojavljivati znatno više. Tako vjeronauk uistinu postaje dio našega odgojno-obrazovnog sustava, koji će promicati svi oni koji su na bilo koji način kompetentni. Ne bi, naprotiv, bilo z gorega, da "Kateheza" uđe i u sve škole kako bi o vjeronauku mogao biti informiran svaki nastavnik koji je za to zainteresiran baš kao i za svaki drugi predmet: povijest, umjetnost, jezik, matematiku itd. Sve se škole pretplaćuju na stručne časopise. Mislim da bi trebalo na tome inzistirati kod ravnatelja i na taj način stvarati vjeronauku ravnopravan status. Preko časopisa trebalo bi polako doći do svijesti o potrebi opremanja škole adekvatnim vjeronaučnim pomagalima, odnosno vjeronaučnom literaturom, u čemu škole doista oskudijevaju. Katehetski salezijanski centar je, uz veliku podršku Zavoda za školstvo Republike Hrvatske, pokrenuo pitanje opremanja školskih knjižnica na bazi formiranja paketa. Mislim da će ta akcija imati uspjeha.

#### **e) Vjeronaučna pomagala**

Pored toga što svaki školski predmet mora imati i svoj udžbenik odnosno priručnik, hvalevrijedno je da ima i druga didaktička pomagala, npr. vizualna, auditivna ili audiovizualna. Premda nešto već postoji, i na tome bi se području moglo poželjeti mnogo toga. Naime, budući da vjeronauk do sada nije bio školski predmet, nije se previše razmišljalo ni o tome da se za njega rade npr. nastavni filmovi. Bez toga pak sredstva nemoguće je koncipirati suvremen školski vjeronauk, a da se pak do njega dođe, treba imati kreatore ideje i njene realizatore. Mi smo u tom pogledu poduzeli već neke korake te vjerujemo da bi se uskoro moglo nešto i načiniti. Na početku će se ipak trebati ponajvećma koncentrirati na ono najhitnije, a to su izgleda ipak udžbenici. Moramo reći da smo svjesni složenosti postojeće situacije. Programi i projekti postoje. Oni će se, kako vrijeme bude omogućavalo, postupno sprovoditi.

#### **f) Školski savjetnici za vjeronauk**

Na terenu se pojavio još jedan problem - pitanje školskog savjetnika za vjeronauk, koji bi morao izbližega pratiti ono što se s vjeronaukom događa. To bi bila neka vrst animatora i nadziratelja, kojega bi Crkva ponudila a školska vlast prihvatila, kome bi se ljudi mogli obraćati s povjerenjem i od koga bi dobivali mjerodavne upute. Ne bi se, naime, smjelo dogoditi da vjeronauk bude isključivo prepušten vjeroučitelju. Doduše, školski ravnatelji imaju pravo da posjete vjeronaučni sat i s tim u svezi daju primjedbe. Međutim, trebala bi postojati osoba koja bi imala viziju cjelokupnog događanja na terenu, što zacijelo nadilazi kompetenciju i ingerenciju jednog ravnatelja. O tome je bilo govora na posljednjem zasjedanju Katehetskog vijeća BK, ali s jednog drugog aspekta.

Da zaključim. Školski vjeronauk bio je i ostao za nas izazov. Kao izazov smo ga prihvatili, pa se kao prema takvome i odnosimo. Njegova zahtjevnost nije za nas razlog strahovanja ili bojazni. Naprotiv, on će biti razlog aktiviranja svekolike kreativnosti kako bi vjeronauk postao osvježenje unutar našeg odgojno-obrazovnog sustava.

## LITERATURA:

- ZIRKER Hans, *Aufbau eines religiösen Verständigungsfähigkeit - die Aufgabe des Religionsunterrichts*, u: Katechetische Blätter, 101 (1976) 8, 489-503
- TÄUBL Anton, *Unterrichtsdokumente für die Lehrerbildung*, u: Katechetische Blätter, 101(1976)8, 535-540
- BIRK Gerd, *Erfahrungen mit Religionsbüchern. Ergebnisse einer Umfrage*, u: Katechetische Blätter, 101(1976) 8, 42-550
- LANGEMEYER Georg, *Religionsunterricht im Fächerkanon der Schule. Versuch einer gegenstandstheoretischen Grundlegung*, u: Katechetische Blätter 101(1976) 9, 553-562
- GRÄSSLE Erwin; DRESCHER Manfred, *Neuer Rahmenplan für den Religionsunterricht an beruflichen Schulen in Arbeit*, u: Katechetische Blätter, (1976)12, 835-837
- HERMANUTZ Leo, *Grenzen didaktischer Idealprodukte. Zur staatlichen Zulassung der Schulbücher für den Religionsunterricht*, u: Katechetische Blätter, 102 (1977)3, 224-226
- BRÄSSLE Erwin, *Erarbeitung der didaktischen Konzeption für die Religionsbücher "Impulse zur Verantwortung"*, u: Katechetische Blätter, 102(1977)3, 227-232
- NIEHL Franz W., *Schulnahe Modellentwicklung als Weg zu einem Schulbuch*, u: Katechetische Blätter,102(1977)3, 239-242
- HECK Erich, *Zur Bebilderung von Schulbüchern*, u: Katechetische Blätter,102(1977)3, 247-249
- HILGER Georg, *Ansätze und Typen der Korrelation von Lebenssituationen und Glaubensinhalten*, u: Katechetische Blätter,102(1977)3, 250-257
- BAUDLER Georg, *Lehrpläne, Zielfelderpläne, Curriculumarbeit. Eine Zwischenbilan*, u: Katechetische Blätter,102(1977)5, 363-370
- BURGEY Franz, *Welterfahrung und Religionsunterricht*, u: Katechetische Blätter,102(1977)5, 397-402
- TäUBL Anton, *AV-Medien für die religiöse Bildungsarbeit. FWU-Neuproduktionen für das Fach Religion*, u: Katechetische Blätter,102(1977)5, 423-426
- STACHEL Günter, *Gibt es das wirklich "nichts" zu lernen? Zur Kritik von Hans Gaus an "Zielfelder ru 7/8"*, u: Katechetische Blätter,102(1977)5, 435-437
- TRAUDES Oswald, *Liquidation des Religionsunterrichts oder Hilfe für den Religionslehrer?*, u: Katechetische Blätter,102(1977)5, 438-439
- LANGE Günter, *Religionsunterricht als Sehschule durch Metaphern*, u: Katechetische Blätter, 102(1977) 9, 715-723
- HILGER Georg, *Lebendiges Lernen im Religionsunterricht. Zur religionspädagogischen Rezeption des Arbeitsschulprinzips in den ersten Jahrzehnten des 20. Jahrhunderts*, u: Katechetische Blätter,111(1986)1, 28-37
- HEMEL Ulrich, *Religionsunterricht und Theologie. Eine religionspädagogische Perspektive zum Problem der Inhalte im Religionsunterricht*, u: Katechetische Blätter,111(1986)1, 37-42
- HILGER Georg; BRAUN Margret, *Hauptschüler und die Inhalte des Religionsunterrichts*, u: Katechetische Blätter,111(1986)2, 144-147
- HEINEMANN Siegfried, *Gegen einen vertexteten Religionsunterricht*, u: Katechetische Blätter,111(1986)4, 306-308
- NIEHL Franz W., *Blinden Bilder erklären? Chancen des Religionsunterrichts in der Oberstufe des Gymnasiums*, u: Katechetische Blätter,111(1986)6, 444-445
- "Streit" um den Religionsunterricht an den staatlichen Schulen in Italien. Ein Interview mit Emilio Alberich, u: Katechetische Blätter,111(1986)9, 696-698
- EMEIS Dieter, *Der Religionsunterricht als Lernort des Glaubens*, u: Katechetische Blätter,112(1987)1, 4-17
- SCHMITZ Irmgard, *Religionsunterricht im "Werkraum Religion"*, u: Katechetische Blätter,112(1987)2, 136-138
- HILGER Georg, *"Leben und Lernen in der Schule". Das Unterrichtswerk für das 1.-4. Schuljahr von Hubertus Halbfas*, u: Katechetische Blätter,112(1987)3, 204-208
- NASTAINCZYK Wolfgang, *"Wie wollen Sie das denn beweisen?" Eingehen auf sachorientierte Schülerfragen. Eine Fallstudie zum Lehrer-Schüler-Verhalten im Religionsunterricht*, u: Katechetische Blätter, 112(1987)3, 225-229
- MÜLLER Bernhard, *Karikaturen im Religionsunterricht. Möglichkeiten ihres Einsatzes an praktischen Beispielen*, u: Katechetische Blätter,114(1989)1, 50-54

„Ist der schulische Religionsunterricht noch zu retten?“, u: Katechetische Blätter, 114(1989)1, 55-56

TRAUTWIN Werner, *Religionsunterricht für Suchende*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)1, 62-63

LANGER Wolfgang, *Zum Glauben erwecken - mit dem Glauben vertraut machen. Die katechetische Dimension der Glaubensbegegnung und Glaubensgemeinschaft*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)2, 100-108

SMOLINSKY Heribert, *Die Französische Revolution - ein Stiefkind des Religionsunterrichtes*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)3, 158-164

NIEHL Franz W., *Was ist uns der Religionsunterricht wert?*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)3, 215-217

SPEER Andreas, *Kein Platz für Gott. Zu den Bedingungen der Möglichkeit der Glaubensweitergabe*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)5, 332-340

DEGENHARDT Johannes Joachim, *Entwicklungsperspektiven des Religionsunterrichts für die 90er Jahre*, u: Katechetische Blätter, 114(1989)7/8, 528-540

FUCHS Ottmar, *Der Religionsunterricht als Diakonie der Kirche!?*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 848-855

SCHMITT Karl Heinz, *Religionsunterricht und Evangelisierung*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 856-864

GABRIEL Karl, *Religionsunterricht und Religionslehrer im Spannungsfeld von Kirche und Gesellschaft*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 865-879

REILLY George, *Zwischen Freiheit und Tradition. Religionsunterricht in England*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 882-885

HEMEL Ulrich, *Was können wir voneinander lernen? Religionsunterricht in Italien, Frankreich und Spanien*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 886-891

HAUSL Rudolf, *Welchen Religionsunterricht wollen wir?*, u: Katechetische Blätter 114(1989)12, 896-897

BITTER Gottfried, *Religionsunterricht als Ort des Leben- und Glauben-Lernens*, u: Katechetische Blätter 114(1989)11, 774-784

BAUDLER Georg, *Persönliche Glaubensfindung. Zur Problematik einer „Glaubensweitergabe“ durch Religionsunterricht und Katechese heute*, u: Katechetische Blätter 115(1990)1, 21-26

BAUDLER Georg, *Religion und Glaube oder das Problem einer mehrperspektivischen Theologie. Vorbemerkungen zu einer Theologie des Religionsunterrichts*, u: Katechetische Blätter 100(1975)1, 26-36

SCHLUTER Richard, *„Schulischer Religionsunterricht in einer säkularen Gesellschaft“*, u: Katechetische Blätter 115(1990)3, 164-169

RUPPERT Godehard, *„... uninteressant und langweilig...“ Kirchengeschichtsdidaktik - Eine „Bestandsaufnahme“*. u: Katechetische Blätter 115(1990)4, 230-237

Vorstand des DKV, *Die gegenwärtige religionspädagogische Situation aus der Perspektive des Deutschen Katecheten-Vereins*, u: Katechetische Blätter 100(1975)3, 172-182

LANGE Günter, *Dringliche religionspädagogische Aufgaben der Gegenwart*, u: Katechetische Blätter 100(1975)3, 182-187